

Zo veel rijker dan bureaustudies

review
landschapsanalyse
natuurherstel
experimenteel onderzoek
OBN
nat zandlandschap

Review OBN-onderzoek nat zandlandschap

Het OBN-deskundigenteam Nat zandlandschap is bijzonder productief geweest. De laatste acht jaar zijn niet minder dan zestien uitgebreide onderzoekrapporten en een synthesebrochure over dit land-
schapstype gepubliceerd. Behalve in rapportvorm, zijn de resultaten ook in verschillende rubrieken van de website van het kennisnetwerk, natuurkennis.nl, verwerkt. Zo is de nieuwste ecologische kennis over het nat zandlandschap optimaal ontsloten. We hebben al deze rapporten doorgenomen en geven er hier onze conclusies over.

Bij deze review van de zestien OBN-rapporten hebben we vooral gelet op de beleids- en beheerrelevantie van de onderzochte onderwerpen, de duidelijkheid van vraagstelling en onderzoeksopzet, de manier waarop belanghebbenden in het onderzoek zijn betrokken en de helderheid en correctheid waarmee tot conclusies en aanbevelingen wordt gekomen. We refereren hier naar rapporten met het nummer dat ze hebben in de rubriek Bibliotheek/Nat zandlandschap op de website van OBN (natuurkennis.nl/index.php?actie=bibliotheek&id=6).

Onderzoek voor de praktijk

Het is de uitdrukkelijke bedoeling van OBN om de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek te vertalen naar concrete beleids-, beheer- en herstelmaatregelen. Deze doelstelling blijkt in hoge mate sturend te zijn voor het werk van het deskundigenteam. De keuze van de te behandelen onderwerpen en de vragen en opzet van het onderzoek worden erdoor bepaald. Dat garandeert ook dat de focus ligt op informatie die specifiek nodig is voor de Nederlandse situatie en die tot nu toe ontbrak of onvoldoende bleek. Het gaat daarbij zowel om basisonderzoek naar sleutelprocessen, zoals de werking van de veenbasis (OBN195-NZ), de herkomst van CO₂ voor hoogveengroei (OBN147-3-NZ) of de hydrologie van venen en veentjes (OBN147-2-NZ), als om direct toepassingsgericht onderzoek naar bijvoorbeeld de nauwkeu-

rige kartering van actief en herstellend hoogveen en de beoordeling van de herstelpotenties ervan (OBN182-NZ) of het synthetiseren van kennis over het functioneren en beheren van kleine ecotopen in het zandlandschap (OBN173-NZBE). Ecosysteemprocessen, fauna en flora krijgen daarbij gelijkwaardige aandacht.

Om zo goed mogelijk aan te sluiten bij de praktijk, bestaat bijna elk onderzoek uit een combinatie van literatuurstudie, experimenten, terreinonderzoek en directe bevraging van terreinbeheerders of andere deskundigen. Alle kennis en ervaringen worden zo samengebracht – belangrijk om tot richtlijnen voor het beheer te komen –, maar het gevaar is dat hierdoor geen duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen kennis die gebaseerd is op degelijk wetenschappelijk onderzoek en kennis voortkomend uit ervaringen en observaties van beheerders. Die laatstgenoemde kennis trekken we hier niet in twijfel, maar de vraag is in hoeverre ze veralgemeend kan worden. Dat punt wordt wel gemaakt in de betreffende rapporten, maar de uitvoerige manier waarop de resultaten van interviews worden weergegeven, kan ertoe leiden dat lezers het onderscheid en de nuances over het hoofd zien, die de auteurs steeds aanbrengen in hun uiteindelijke adviezen. Daarom kan overwogen worden om nog systematischer te werk te gaan en een duidelijke procedure voor het verwerven van *evidence based knowledge* te volgen (Stone, 2013). Ook bij de formulering

Dr. G. (Geert) De Blust

Instituut voor Natuur- en
Bosonderzoek (INBO),
Kliniekstraat 25,
1070 Brussel, België
geert.deblust@inbo.be

Foto **Barend Hazeleger**
bvbeeld.nl. Hoog Buurlose
heide.

van de adviezen is het verhelderend wanneer duidelijk wordt aangegeven in hoeverre zij op *evidence based knowledge* steunen (zie bijvoorbeeld Sutherland et al., 2015). De nauwe samenwerking met mensen uit de praktijk heeft echter vooral voordelen. Die komen tot uiting bij het formuleren van de toepassingsgerichte onderzoeksvragen en de te toetsen hypothesen. Bij de analyse van de kennis en herstelpraktijk van kenmerkende en bedreigde soorten van het nat zandland- schap bijvoorbeeld (OBNI87-NZ), is de inbreng van soortdeskundigen en terreinbeheerders cruciaal geweest. Op basis van een landsdekkende trendanalyse zijn mogelijke oorzaak-gevolgrelaties geformuleerd. Wetenschappers en beheerders samen hebben hieruit hypothesen afgeleid die zowel met abiotische condities, ruimtelijke kenmerken, voedselkwaliteit en be- heerpraktijk te maken hebben en die dan in concre- te terreinen, met inbreng van lokale kennis, getoetst worden. Het resultaat is een studie die zo veel verder gaat dan de klassieke desktopbenadering.

Landschapsanalyse

Bij bijna alle onderzoek- en kennisvragen wordt, vooraf- gaand aan de standplaatsanalyse, een sterk landschaps- ecologische benadering gehanteerd. Twee rapporten uit de reeks ‘Herstel van biodiversiteit en landschapsecolo- gische relaties in het natte zandlandschap’ behandelen respectievelijk de technieken voor landschapsanalyse en hun toepassing (OBNI47-1A-NZ) en de belangrij- ste landschapsvormen (OBNI47-1B-NZ). Hoewel ze op zichzelf staan, zijn het, omwille van hun volledigheid en duidelijke illustraties, belangrijke basisrapporten om de landschapsanalyses uit andere rapporten goed te kun- nen begrijpen. In andere studies is de landschapsecolo- gische interpretatie van belang voor de gehanteerde typologieën (OBNI73-NZBE), de ecotoopbeschrijvingen

(OBNI92-NZ) of het inschatten van herstelmoegelijkhe- den (OBNI82-NZ). Met deze aanpak onderscheidt het OBN-werk zich van veel praktijkgericht beheer- en her- stelonderzoek in het buitenland. Dat de standplaats of de specifieke vereisten van een soort niet meer uitslui- tend centraal staan, maakt dat de ruimtelijke afhanke- lijkheden duidelijker worden en daarmee de noodzaak om ook buiten natuurgebieden maatregelen te nemen. Uit de onderzoeksrapporten blijkt dat er van een strikt scheidingsmodel weinig te verwachten valt als blijvend herstel van natuurwaarden nagestreefd wordt; succes- vol herstel en beheer vragen om een beleid dat ruimte- lijk en sectoraal integrerend werkt. Aanpassing en in- richting van het landgebruik in hydrologische bufferzo- nes en gradiëntrijke overgangsgebieden blijven dus op de agenda staan (OBNI47-4-NZ; OBNI50-NZ; OBNI87- NZ). De betekenis van de gevonden landschapsecologi- sche relaties voor het herstel van ecotopen en populaties is dat vooral systeemherstel wordt nagestreefd en dat al te statische beleidsdoelen ter discussie moeten worden gesteld.

Het deskundigenteam verwijst bij de analyse van proces- sen en systeembeschrijvingen regelmatig naar interna- tionale literatuur, referentiesituaties en ervaringen. Dit versterkt de kennisbasis waarop de uiteindelijke con- clusies en praktische aanbevelingen gebaseerd wor- den. Waar het gaat om het integreren van onderzoek- resultaten, geeft dat zelden problemen: naar mogelijke verschillen in geografie wordt verwezen. Anders is dat als levend materiaal uit het buitenland in Nederlandse experimenten gebruikt wordt of als buitenlandse voor- beeldgebieden vanuit een Nederlands landschapsecolo- gisch perspectief geïnterpreteerd worden. In het eerste geval wordt soms wel (OBNI47-4-NZ) maar soms ook niet (dk119-O; OBNI58-NZ) nagegaan of de verschil- lende oorsprong van invloed kan zijn op de resultaten.

Bij het refereren naar buitenlandse voorbeeldgebieden kunnen, bij gebrek aan basisgegevens over onder meer hydrologie en ondergrond, verkeerde conclusies getrokken worden of worden ecotooptypen verondersteld vergelijkbaar met elkaar te zijn, terwijl ze dat in wezen niet zijn. Dit doet zich bijvoorbeeld voor bij sommige referentiegebieden voor het 'klein ecotoop hellingveen' in Vlaanderen.

Van onderzoek naar aanbevelingen

Bijna alle rapporten eindigen met een reeks aanbevelingen. Soms betreft het slechts technische adviezen om in de toekomst tot betere of vollediger metingen te komen (OBN147-2-NZ) of om de vaststelling dat voortzetting van het experiment noodzakelijk is om tot meer consistente resultaten te komen (2015/OBN Praktijkproef Dwingelderveld). De vraag is of dit niet al bij de aanvang van het onderzoek te voorzien was en of voor een navariant andere proefopzet gekozen had moeten worden. De overgrote meerderheid betreft echter zeer waardevolle praktische aanbevelingen en richtlijnen voor het beheer en herstel van de ecotopen en soortengroepen. Die adviezen vormen het sluitstuk van de probleemanalyses, de toestandsbeschrijvingen, de experimenten en de evaluaties van herstelmaatregelen in verschillende gebieden. Daarbij wordt niet enkel op het technische beheer ingegaan, maar evengoed op organisatorische problemen en kennisoverdracht. De algemene kennis over beheerpraktijk kan immers in orde zijn, maar als de kennisoverdracht in concrete situatie hapert, dan blijven resultaten uit. Bij het maken van beheerkeuzen zijn de beslisbomen die in sommige gevallen gegeven worden zeer verhelderend (OBN150-NZ; OBN188-NZ). In andere gevallen kunnen onzekerheden blijven bestaan. Bij sommige experimenten blijken immers de effecten van de behandelingen te verschillen per soortengroep of abi-

otisch kenmerk. Dat maakt het niet eenvoudig om eenduidige beheeradviezen te geven. Zo blijft het bijvoorbeeld nodig om te nuanceren als het over bekalken gaat (OBN191-NZ). In de rapporten over deze experimenten worden de pro's en contra's wel beschreven, maar ontbreekt een helder afwegingskader. Het is dan niet zeker of de gebruiker even genuanceerd te werk zal gaan.

Grondigheid

Voor een aantal kennisvragen is gericht experimenteel onderzoek naar de effecten van verschillende herstelmaatregelen opgezet (OBN188-NZ; OBN191-NZ). In de rapporten krijgt de methodebeschrijving daarbij veel aandacht en worden de resultaten uitvoering beschreven. Dit resulteert niet steeds in even toegankelijke teksten. Meer uitleg over het waarom van bepaalde metingen is dan aan te bevelen, zeker wanneer het om nieuwe technieken en benaderingen gaat waar beheerders niet vertrouwd mee zijn, zoals de verschillende metingen aan bodemmicro-organismen in de Dwingelderveldproeven (2015/OBN Praktijkproef Dwingelderveld).

De grondigheid geeft het OBN-onderzoek internationaal een grote toegevoegde waarde en levert de nodige AI-publicaties op die op hun beurt de wetenschappelijke degelijkheid verzekeren. De erg volledige rapporten zijn dan ook allemaal van een hoge kwaliteit. Die volledigheid kan een nadeel worden, wanneer bijvoorbeeld bij uitvoerige vegetatiekundige besprekingen of bij specialistische methodebeschrijvingen niet meer duidelijk is wat de gebruiker hiermee aanmoet. Bij een uitgebreide weergave van de ervaringen van beheerders en gebiedskenners is ook niet steeds duidelijk wat gegronde kennis is en wat eerder anekdotisch. Dat kan tot verwarring leiden, ook al wordt in de syntheses van de rapporten dat onderscheid zoveel mogelijk gemaakt.

Conclusie

Het deskkundigenteam Nat zandlandschap van het kennisnetwerk OBN levert heel belangrijk werk dat van grote waarde is voor het natuurbeheer en -herstel. De kennishiaten worden juist gedetecteerd, de onderzoekprojecten worden zo opgezet dat ze betrouwbare en praktisch bruikbare resultaten opleveren, de rapportage van die resultaten en de vertaling naar concrete beleids-, beheer- en herstelmaatregelen zijn helder en de verspreiding van de nieuwe kennis via rapporten en website zijn efficiënt. Om de noodzakelijke wetenschappelijke basis voor beheer en herstel van natuurwaarden blijvend te kunnen uitbouwen en om voorlopige conclusies van proeven te kunnen bijstellen, moeten experimen-

ten wel voortgezet kunnen worden. Een nog intensievere samenwerking met beheerders bij langlopende experimenten is daarbij te overwegen. De doorwerking naar de praktijk zou ook kunnen winnen door via de website uitwisseling van gevalideerde resultaten en ervaringen mogelijk te maken. Een samenwerking van OBN met internationale initiatieven zoals de *Knowledge Base on Ecological Restoration* van de SER of de database van *Conservation Evidence*, zou overwogen kunnen worden. Om de kennisvergaring door verschillende partners verder te structureren, is het ten slotte een aanbeveling om in een aantal gebieden waar veel data verzameld worden, *Long Term Ecological Research-sites* uit te bouwen.

Summary

So much richer than desk studies; review of OBN-studies in wet sandy landscapes

Geert de Blust

review, landscape analysis, restoration, experimental research, OBN, wet sandy landscape

Over the last eight years, the expert team Wet Sandy Areas of the Knowledge Network for Restoration and Management of Nature, OBN, published sixteen scientific reports on outstanding issues in ecological restoration of habitats and populations of the wet sandy landscapes of The Netherlands. They are the result of research projects set up in close collaboration with managers and practitioners. Most of the projects start from a landscape ecological and system approach, combining landscape analysis, experimental research, assessment

of restoration projects and expert knowledge of different stakeholders. With this approach, the state and conditions of an area, ecosystem or population, can be understood as the result of a variety of processes, acting on different spatial and temporal scales. The concluding practical guidelines for restoration and preservation in each report substantially add to their suitability. From our review we conclude that a series of scientifically sound high quality reports has been produced that complete the knowledge base for evidence based nature management and restoration. Maintaining a critical attitude regarding the combination of data and insights from different sources and regarding working with different reference systems, will ensure enduring quality. Although projects are limited in time, a continuation of experiments should be committed in order to gain complete and reliable results.

Literatuur

Stone, D.A., 2013. Natural England Evidence Reviews: guidance on the development process and methods (1st Edition 2013). Natural England Evidence Review, Number 001.

Sutherland, W.J., L.V. Dicks, N. Ockendon & R.K. Smith, 2015. What Works in Conservation. Cambridge, UK, Open Book Publishers (dx.doi.org/10.11647/OBP.0060).